

temuč si jih tudi pri njih vladnicah ali učenicah prav po svojih željah in potrebah odbrati.

Verh vsega tega bi ta naprava, če bi ne bila posebno bogato osnovana, se zamogla tudi, kakor smo že od konca spomnili, po tem ko bi bila enkrat upeljana, sama obdržati in ohraniti. To bi se zgodilo, če bi se s pomočjo učenic in prizadevo učenk, po šegi gostivnic, kuha hrane ali jedil za ptuje, napravljala, in postavimo dvojno omizje ali dvojna gostija ustanovila, namreč: ena za bolj proste, druga posebita za bolj razločne, ali take, kateri bolj zbrane jedila žele. Ker bi se pri taki gostiji lahko previdnost in skerb imela, da bi vse dobro in čedno, in kar je mogoče, tudi dober kup napravljeno bilo, bi se število gostov, tako nižjih kakor višjih, gotovo kmalo množiti začelo. — Tako bi učenke priložnost dobile, se ne le v kuhi in postregi obilniše zuriti, temuč tudi napravo s svojo lastno prizadevo in pridnostjo obdržati ali v bolji stan pripraviti. — Sicer pa se samo po sebi zastopi, da bi se ta gostija, če bi bila morebiti naprava ali precej od konca ali pozneje obilniši obdarovana, lahko zmanjšala ali pa celo opustila.

Če vse dosedaj rečeno ob enem v spregled vzamemo, se nam zdi, da bi bila ta naprava ne le za revne posle in vès služivni stan, temuč tudi sploh za gospodarje in gospodinje, in po njih, za cele družine tako dobrotna, ljudo-ljubna in koristna, da skoro ne dvomimo, da kakor hitro bi bila ona v kakem mestu, zlasti pod vladijo milih sester, upeljana, bi kmalo tudi na drugih krajih, in na zadnje morebiti sploh posnemanje našla. *)

Če se torej najde med nami kak tak premožen in velikodušen dobrotnik, ali več njemu enakih, kateri bi bili v stanu in pripravljeni, to napravo v življenje upeljati in utrditi: naj prepričani bojo, da bi si ne mogli z nobeno še tako pobožno štiftengo ali oskerbo večjega zaslužnja pred Bogom in ljudmi pridobiti, kakor z uterjenjem te tolikanj ljudoljubne in blagra polne naprave; in da, ako se to z njih darljivostjo in gorečnostjo zgodi, se bodo za-nje dan na dan roke hvaležnih sirot proti nebu vzdigovale, k tronu Tistega, kateri je rekel: *Luk. 16, 9.* Storite si prijatle z goljufivim (ne pravim, ne resničnim) bogastvom, da, kadar obnemagate, vas uzamejo v večne prebivaljša (za vas nebesa sprosijo), — in kateri sodni dan poreče: *Mat. 25, 40.* Resnično vam povem, kar ste komu izmed mojih najmanjših bratov storili, to ste meni storili.

J. P. kor.

Gospodarske skušnje.

(Tiste, ki so letos „sibirski dežen“ ali „sibirski beršt“ — sibirisches Heilkraut — sejali), pa so obupali, da bode ž njim kaj, ker še ni iz zemlje pribodel, opominja zagrebški „Gosp. list“, da — kakor smo tudi mi pri prvem naznanilu te rastline povedali — sibirski dežen se še le v drugem letu prikaže, tedaj letos sejani še le prihodnje leto cvetel bode. Pri tej priliki dostavlja „Gosp. list“, da zatega voljo je najbolje ga sejati gosto na kako gredo, drugo leto pa ga presaditi na mesto, kjer ima ostati.

(Kako si more gospodar dobro molzno kravo zrediti?) Res je, da telica mora že po materi to lastnost na svet prinesiti, in da stari prigovor: „krava pri gobcu molze“ je še zmiraj veljaven. Al še nekaj je, kar pomaga, da se dobra molzna krava napravi. In to je, da se krava po prvem teletu, kolikor dolgo je mogoče, molze. Zakaj skušnje učé, da kadar je krava pervikrat

jenjala molsti, ravno tisti čas jenjuje tudi drugokrat. Če je namreč gospodar kravo po prvem teletu jenjal v 5. mesecu molsti, bo prišla tudi pri drugih teletih v tem času ob mleko. Naj se tedaj krave po prvem teletu molzejo saj do 9. mesca, če tudi celó malo mleka imajo, zraven pa naj se dobro kermijo (futrajo): to je gotov pomoček, si napraviti krave, ktere dolgo molzejo.

(Ali je bolje z beljakom ali ribjem klejem (Hausenblase) vino čistiti?) V „vinskih novicah“ „Weinzeitung“ od 28. februarja letošnjega leta se piše, da je beljak za vino čistiti bolji od ribjega kleja. — Gospod Mandel iz Köttingbruna pa pravi: Po mojih skušnjah je beljak za čistenje černih vin res neizrečeno dober; za bele pa ne tako, ker pri belih vinih ne gré čistenje z beljakom tako hitro od rok kakor pri černih, in ravno pri belih vinih se mi je čedni ribji klej dosti bolje obnesel. Zato priporočam beljak le za černe vina čistiti. Slabi duh, ki bi se ga znalo vino po čistenji nečednega ribjega kleja navzeti, se lahko odverne, ako se vino čisti s čednim ali čišenim ribjim klejem; če bi pa vino pri vsem tem dišalo, se mu duh odpravi, če se v drugo čedno posodo pretoči.

Živinozdravilska skušnja.

(Driska žebetom, teletom in drugi mladi živini se ozdravi, ako izvira iz skisanega želodeca), če se v rumenjak enega jajca tako dolgo krede sterže, dokler se iz obojega skupaj osvalk napravi, kateri se naenkrat bolnemu živinčetu noter dá. Če driska ne jenja, se dvakrat in trikrat to stori. Kreda poserka v želodecu kislino, ktera ga draži in drisko napravi, kar se spozná iz kislega smradú redkega blata, ki pogostoma od živinčeta pride. Se vé da je v tem tudi treba včasih klajo premeniti.

Naturoznanske reči.

Tudi miši na polji nam kažejo, kako potrebno je, da je gospodar v raznih rečéh podučen in da pozná naturo zlasti tistih žival, ki so mu v prid ali pa v škodo.

Poljska miš je silno plodna žival; ona ima od mesca majnika do kimovca vsacih 5 tednov po 12 mladih. Postavimo pa, da vsaka jih ima le 40 vsako poletje, in da so polovica njih one, in da vsaka izmed njih ima le po 8 mladih, tedaj morete 2 miši na leto 200 mladih zarediti, po katerih se v drugem letu 10 do 15,000 mladih miš zaredi, če jim je le zima po godu. Prof. Seunis v Hildesheimu še celó terdi, da se par miš v enem letu na 25,000 pomnoži.

Iz tega se vidi, koliko miš zatré tisti gospodar, kateri spomladi le eno miš pokončá. Ta silna rodovitnost pa mu tudi kaže, kako potrebno je njih pokončevanje. S poljskimi miši je skor tako kakor s kebre ali hrošci; — res je, da tudi s pridnim pokončevanjem ne moremo tem škodljivcom popolnoma v okom priti, — al bolje je vendar, če nam jih le 1000 škodo dela kakor če jih je 10,000 ali 20,000. 1 tat nam manj vzame kakor če jih pride 10. Ta rajtenga je pač lahka, pa vsi tisti naši gospodarji je ne zapopadejo, kateri pravijo: kaj pomaga kebre loviti ali miši pokončevati, saj ni moč vsem kos biti!

Star biti pa vendar mlad ostati — kako to?

Nobeden ni rad star; vendar jih je malo, kateri si kaj prizadevajo za to, da bi mladi ostali. Sploh se tudi misli, da to celó ni mogoče. Da je pa ta misel napak misel, nas skušnja učí: pogledjmo le take starčke, ki so celi čas svojega življenja v vseh rečéh zmerno živeli, — kako krepki, nagli, zdravi in veseli so še! Al kako malo je takih ljudi, kateri ob pravem času mislijo na to. Dokler človek starosti ne čuti, dokler so mu noge lahke, glava bistra, želodec priden, — se ne enkrat ne spomni, da

*) Še le po tem, ko je bilo to pisanje sklenjeno, smo slišali, da se najdejo že na nekterih krajih, kakor na Dunaji itd. nekakošne oskerbe za posle. Kolikanj pa da so one le-ti zgorej priporočevani napravi enake ali morebiti bolje, se bo lahko zvedilo, kakor hitro se pokaže kako upanje, da bi se ta naprava tudi pri nas ustanoviti zamogla. Pis.

bojo prišle leta, ki „nam ne dopadajo“. Ko pa se bližajo in pridejo te leta, mermrajo čez-se in čez zdravnike, da ko svinec težkih nog jim ne morejo polajšati, težke sape jim ne pregnati, „živega barometra“ jim iz udov ne vzeti, mlina v želodcu ne popraviti itd. In res jim zdravnik tudi malokdaj pomagati more; da se znebí takih „prezgodnjih“ starcov, jih sam tolaži rekoč: to prinesó leta seboj — „se-nectus ipsa est morbus“. Sedaj bi taki ljudje vse radi storili, da bi se pomladili. Ni tedaj čuda, da so v starodavnih časih verjeli posebne skrivnostne moči in copernije, po katerih se ljudje spet pomladijo, in da še danes so taki, kateri za dragi dolar si kupujejo to in uno drago šupo, to in uno drago pijačo, ktera se v časnikih hvali, da „mlajša stare kosti“.

Da so vsi taki goljufani, nam ni treba dokazovati; prajšajmo jih le in nevoljni nam bojo sami povedali resnico, da s „šupo“ ali „tinkturo“ se ne kupi moč življenja.

Ali pa ni celó nobenega pomočka, da bi se mogel človek prezgodnje starosti obvarovati? da bi se sopet okrepčal, ko že pešati začnjenja?

Z dobro vestjó lahko rečemo, da je to mogoče.

Da nam bojo bravci to verjeli, jim damo le dva izgleda v poterjenje svojih besed. Ali ne vidimo prav pogostoma, da se ljudem, katerim je kaka bolezen vso moč vzela, po pametnih zdravilih in pametnem življenji, zgubljena moč spet poverne? In drug izgled imamo na delavnem kmetu, kateri, čeravno že star, opravlja še dela, katerim tudi mladi pa mehkužni mestnjan ni kos. Ali mislite, da je mehka postelja, vsaki dan pečenka in bokal vina dalo kmetu to moč? Ni res! Delal, trudil in potil se je pod milim nebom, in s tem si je ohranil moč. Tudi vojaki, lovci (jagri) in drugi, ki se veliko gibljejo pod prostim nebom, so nam izgled. —

Poglejmo Angleže, kako konje pa tudi ljudi „trainirajo“ in močne naredijo; „trainirani“ konji so v malo mescih dvakrat hitreji in močnejši kakor so pred bili, in ljudje, ki so se vadili leteti, vesljati, plavati, jezdariti, metati, duksati itd. — kakošni korenjaki so memo njih prejšne moči! —

Le moč, moč je, ktere si priletni človek želi, in če je še dosti močán, se tudi starec še misli mlad; kaj mara za sive lasé, če ima le še močne kosti! Česar človek, ki ima, kakor pravijo, 5 križev na herbtu, to je, da je prestopil že 50. leto (XXXXX), si še voši, je, da mu sapa lahka ostane, da se mu roke ne tresejo, noge ne oterpnejo itd.

Kako tedaj to doseči? Kako star biti in vendar mlad ostati?

Ker je do dobrega uterjena resnica, da ne kdor se varuje, polega in mehkuži, je terden in močán, ampak kdor je delaven in, kar je prav, svoje moči napenja, — je tedaj tudi očitno kot beli dan, da le dostojno gibanje života in delavnost človeka krepkega ohranita do poznih let. Kdor je v mladosti veliko skakal in se metal, hodil in letal, jezdil in plaval, se po ledu dersal in po gorah plazil, vozove nakladal in skladal, mlatil in oral — tak si je uterdil svoje ude in svoje zdravje. Kdor je vse to zanemaril, je mehkužen in vse nadloge starosti veliko prej občuti. Vendar jih more odverniti in opešano moč si saj koliko toliko poziviti: če je zmeren v jedi in pijači in si ne prenapenja preveč glave, če veliko hodi, pa tudi léta, jezdari, žogo bije, derva seka, na vertu ali polji koplje in še druge dela opravlja, v katerih se poti in svojo moč krepča. To pa mora biti dan na dan skozi celo leto, poleti in pozimi; lahko si je zamisliti to in uno delo. Z merzlo vodo se umiti vsaki dan poleti in pozimi po celem životu in potem se sprehoditi, povzljati moč človeško, zato je tudi poleti kopati se v merzli vodi in plavati tako koristno.

To je uganjka gori postavljene zastavice: Star biti pa vendar mlad ostati — kako to?

Zgodovinske reči.

1.

Pripovedka, od kod je selo in jezero pod Učko v Istri dobilo ime „Čepič“.

Bil sem leta 1841 mesca oktobra nekoliko dni pri prečastitem gospod dekanu v Keršani, in ker sem dovelj časa imel, sem obhodil okolico na vse kraje. Enega dne proti večeru se podam do čepiškega jezera. Jezero je dolgo kake pol ure, četert ure pa široko. Pri jezeru se vsedem na kamen in gledam ribice, kako zdaj ta zdaj una plane iz vode in ribice lovi.

Ves zamaknjen v ta pogled sedim tū delj časa, kar stoji na enkrat pred menoj prileten mož in me praša, kaj da tako mirno sedim in premišlujem. Marsikaj se pogovarjava, nazadnje mu tudi rečem, da mislim, da to jezero ni zmeraj tukaj bilo. Starček mi poterdi mojo misel in mi reče: „Ljudje pravijo, da tukaj na sredi jezera je bila nekdanj tako velika in široka škulja (jama), da je v njej mlin stal. Mlin je bil tam-le onega kloštra“ — mi dalje reče, in mi pokaže zapuščeni stari samostan v vasi Čepiču — „vse to, kjer zdaj voda stoji, so bili travniki nekdanjih knezov starega grada v Pazu. Samostan ni imel tū notri nobene druge pravice, kakor pot do mlina in mlin v jami. Oskerbnik bi bil rad mlin v svojo last spravil, zatoraj je nakljub delal samostanskim, kjer koli je mogel, da bi ga bili dobrovoljno pustili; tudi je žugal, da bo mlin dal podreti, ker ljudje na poti v mlin po travnikih preveč škode storé. Bal se je vendar s silo kaj storiti, ker knez je bil patron in prijatelj samostana. Nevošljivost vendar nikoli ne miruje. Češ, da ima voda preširoko strugo, izkoplje nov vodotok, mlinu ravno nasprot. Opat mu pravi in pravi, da to ni volja knezova, in da se bo sam pri knezu pritožil za pravico. Pa poprej kakor opat to stori, dojde huda ura; silen dež se izlije na Učki, cela dolina od Sušnjevce do Keršane je hipoma stala pod vodó. Silni hudourniki priderejo od obeh strani v dolino, poberejo po dolini in po potoku šare, kolikor je morejo nositi, in vse to se valí proti čepiški jami. Jama se s šaro začepi, to je, zamaši, in tako je nastalo tukaj jezero; od tega pa je dobilo selo in jezero ime Čepič“.

2.

Od kod imé isterskih „Šavrinov“?

Kdor pozná isterske slovenske prebivavce, lahko vé, da niso ne horvaškega ne slovenskega narečja, in da niso vsi iz enega kraja in tudi vsi na enkrat le-sem došli, ampak v različnih časih in iz različnih krajev.

Dopustite mi, drage „Novice“, da razodenem svojo misel: od kod da so isterski Šavrinji došli, in kako ime dobili.

V bukvicah „Porta orientale“ t. I. se bere: „Do leta 800 p. Kr. ni bilo po Istri skor nič Slovincov. Pod vladarstvom Karola Vélikega so Istro od Tersta do rečice Dragonje Longobardi tako oropali in razdjali, da je vse pobegnilo in ni skor nič ljudi po deželi stanovalo. Karol Véliki je dal del Istre od Tersta do Dragonje in od morja do hribov pri Sočergi vojvodu Ivanu v feud. Ivan je v ta kraj poslal množico svojih podložnih iz furlanskega krasa, kjer je bil tudi feudalni gospod. Tem Slovencom pa se ni dopadlo v takošni pustosti se naseliti, tedaj so se bolj v mesta ali saj blizo primorskih mest naselili, tako da so se isterski Lahi že leta 804 p. Kr. v deželnem zboru na rižanski planjavi Karolu V. zoper vojvoda pritožili, rekši: „Vojvoda nam je Slovence v našo škodo vrnil. On jim je dal naše zemljišča, da orjejo naše njive, razkopavajo naše berda, kosijo naše senožeti, pasejo po naših pašnikih in od naših zemljišč plačujejo davek Ivanu“. — Tistikrat so se pritožili tudi Lahi iz Buzeta (Pinguente), Pična (Pedena) in Labina (Albona) zoper Slovence, ktere so še drugi nemški feudalni gospodje ondot naselili. — Kakor se vidi,